

Mekke'de İslamiyet'in Yayılmasına Akrabalık Açısından Bir Bakış

Prof. Dr. Rıza Savaş
D.E.Ü. İlahiyat Fak.
İzmir

Mekke'de İslam'ın yayılması konusunu yakından ilgilendiren hususlardan biri de burada yaşayan insanların akrabalık ilişkileridir. Kaynaklarımızda dağınık halde bulunan bu konu ile ilgili rivayet ve değerlendirmelerin tespitinin, İslam tebliğinin daha iyi anlaşılmasına katkısı olacağı kanaatindeyiz. Akrabalığın, İslam'ın yayılmasına olumlu ya da olumsuz etkilerini ortaya koymak için evvela bu ilişkilerin belirlenmesi gerekir.

İslam'dan önce Mekke'de siyasî gücü ele geçirme konusunda akrabalık ilişkilerinin önemli ölçüde etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Akrabalık yoluyla birbirlerine yaklaşan kabilelerin yaptıkları ittifak, kuvvetlerini birleştirmelerine ve böylece güçlenmelerine vesile oluyordu. Bu da hâkimiyeti ele geçirme yollarından biri idi.

Mekke tarihini çok daha gerilere götüren rivayetleri dikkate almasak bile Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i annesiyle beraber Mekke'ye yerleştirmesini başlangıç olarak aldığımız zaman dahi İslam'ın çıkışına kadar Mekke hâkimiyetini ele geçiren ailelerin, akrabalık ilişkilerinden önemli ölçüde yararlandıkları anlaşılmaktadır. Hz. İsmail'in Mekke'ye sonradan gelip yerleşen Cürhüm kabilesinden bir kızla evlendiği rivayet edilmektedir.¹ Yine Hz. İsmail'in, babasıyla birlikte Kâbe'yi yaptığı ve burası ile ilgili işleri yürüttüğü bilinmektedir. Hz. İsmail'den sonra da oğulları aynı görevi yürütmüşlerdir.²

Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'in, Mekke'nin dinî bir mekân olarak cazibe merkezi olmasında önemli katkıları olduğu anlaşılmaktadır.³ Dışarıdan gelip Mekke'de tutunmak ve buranın dinî liderliğini ele geçirmek, elbette burada yaşayanlarla kurulan iyi ilişkilerle mümkün olmuştur. Hz. İsmail'in, Cürhüm kabilesiyle akraba olmasının bu açıdan büyük bir önemi vardır.

Cürhüm kabilesinden sonra Mekke yönetimini ele geçiren Huzâa kabilesi de önce bu kabile ile akrabalık kurar, daha sonra da Mekke idaresini ele geçirir. el-Ezrakî'nin kaydına göre Huzâa kabilesinden olan Rebîa b. Hârise b. Amr b. Âmir, Cürhüm kabile başkanının kızı Fûheyra ile evlenir. Bu evlilikten Amr isimli bir oğlan dünyaya gelir. İşte bu Amr'ın Mekke idaresini ele geçirdiği kaydedilmektedir.⁴ Amr'ın, hem Huzâa kabilesinin hem de Cürhüm kabilesinin yardımını alarak Mekke yönetimini ele geçirdiği anlaşılmaktadır. Kabilelerden biri Amr'ın babasının, diğeri ise annesinin kabilesidir.

Hz. Peygamber'in dedelerinden olan Kusay⁵ da Mekke yönetimini bu şekilde ele geçirmiştir. Kusay'ın babası Kilab öldükten sonra annesi, Şam ile Mekke arasında yaşayan Kudâa kabilesine mensup olan Rebîa b. Haram ile evlenir. Kusay, küçük olduğu için annesi ile beraber Kudâa kabilesinin yaşadığı topraklara götürülür ve burada büyür. Kusay, aslen Kureyş kabilesine mensup olduğunu öğrendikten sonra Mekke'ye gelir ve burada yaşamaya başlar. Bu sıralarda Mekke yönetimi ve Kâbe ile ilgili hizmetler Huzâa kabilesinden olan Huley tarafından yürütülüyordu. Kusay, bu adamın kızıyla evlenir. Sonraki yıllarda güçlenen Kusay, hem Kureyş, hem kayınpederinin kabilesi olan Huzâa kabilesinden bazılarının, hem de üvey kardeşlerinin kabilesi olan Kudâa kabilesinin desteğini de alarak Mekke yönetimini ve Kâbe ile ilgili hizmetleri ele geçirir.⁶

¹ el-Ezrakî, Ebu'l-Velid Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed, *Ahbaru Mekke Ve Ma Cae Fiha Mine'l-Asar*, Tahkik: Ruşdi es-Salih, I, 57, (Ter: Y. Vehbi Yavuz, İstanbul 1980, s.47), Beyrut 1969.

² el-Ezrakî, *a.g.e.*, I, 81, (Ter:70).

³ el-Ezrakî, *a.g.e.*, I, 66-74, (Ter:55-58). Mekke'nin daha önceki dönemlerde de dini bir merkez olduğunu ifade eden rivayetler bulunmaktadır. Bkz.: el-Ezrakî, *a.g.e.* I, 51-52.

⁴ el-Ezrakî, *a.g.e.*, I, 100, (87).

⁵ Hz. Peygamber'in Kusay'a kadar ataları şöyledir: Muhammed b. Abdillâh b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abd Menaf b. Kusay.

⁶ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, I, 67, 69, Beyrut 1968; İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I, 117-137, Beyrut 1971; el-Ezrakî, *a.g.e.*, s. 93.

Hız. Peygamber, İslam'ı tebliğ etmekle görevlendirildiği zaman, en yakınında bulunan kimseler, onun doğru konuştuğunu kabul ettiler. Eşi Hz. Hatice, ona ilk inanan kişidir. Kur'ân'da bulunan "En yakın akrabaları uyar"⁷ emrini Hz. Peygamber'in ne zaman aldığı açık olmamakla birlikte bu emri daha işin başında aldığı anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber'in yakın akrabalarına durumu izah için evinde bir ziyafet verdiği ancak maksadını bu ilk davette açıklayamadığı rivayet edilmektedir. Sonra aynı maksatla bir davet daha yaptığı ve burada durumu açıkladığı bildirilmektedir.⁸ Yine Hz. Peygamber'in eski bir adet üzere Safa tepesine çıktığı ve önemli bir açıklama yapacağını ilan ettiği nakledilmektedir. Bunun üzerine herkes koşup gelir. Hz. Peygamber, sadece kendi akrabalarını çağırdığını açıklayınca diğer ailelerin mensupları orayı terk eder. Hz. Peygamber, burada da kendisinin Allah tarafından insanları uyarmakla görevlendirildiğini açıklar.⁹

Hız. Peygamber'in yakın akrabalarına yönelik çalışmaları neticesinde inananların sayısı artmaya başlar.¹⁰ Onun, risalet görevini yaparken yakın akrabalarının desteğini aldığını söyleyebiliriz. Hz. Peygamber'in, akrabalarına yönelik bahsettiğimiz her üç toplantıda da sadece amcası Eb Leheb'in olumsuz tavırlarını görmekteyiz. Ebû Leheb'in ve eşinin olumsuz tavırları ile ilgili açıklamalar kaynaklarda genişçe yer almaktadır. Yakın akrabadan gelen bu tepkiye cevap olarak Kur'ân'da isim zikredilerek çok sert ifadeler kullanılmıştır. Tebbet suresinin bu sebeple nazil olduğu bilinmektedir.¹¹

Mekke'de yaşayan Kureyş kabilesinin değişik kollarında İslamiyet'in kimler tarafından kabul edildiği ve bu ailelerin Hz. Peygamber'le olan akrabalık ilişkilerini mevcut rivayetler çerçevesinde şöylece ortaya koyabiliriz:

I- HÂŞİMOĞULLARI

a. Haşimoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler¹²

- 1- Cafer b. Ebî Talib
- 2- Esmâ bint Umeys (Cafer'in eşi)

Hâşimoğulları'ndan sadece Cafer, eşi ile birlikte Habeşistan'a Müslümanların başkanı olarak hicret etti. Hâşimoğulları'ndan Müslüman olan diğerleri, Mekke'de kalmışlardır. Ebû Leheb'in dışında Müslüman olsun ya da olmasın bütün Hâşimoğulları Hz. Peygamber'e destek vermişlerdir.

Cafer'in Habeşistan'da Abdullah, Muhammed ve Avn isminde üç oğlu oldu ve bu aile, hicretin altıncı yılında Medine'ye döndü.¹³

b. Hâşimoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler¹⁴

- 1- Hz. Muhammed (sas)
- 2- Sevde (Hz. Peygamber'in eşi)
- 3- Fatıma (Hz. Peygamber'in kızı)
- 4- Ümmü Külsûm (Hz. Peygamber'in kızı)
- 5- Ali b. Ebî Talib
- 6- Zeyd b. Hârise (azatlı köle)
- 7- Ümmü Eymen (Zeyd'in eşi)
- 8- Usame b. Zeyd (Azatlı Zeyd'in oğlu)
- 9- Ebû Rafî' (Hz. Peygamber'in azatlı kölesi)
- 10- Selma (Ebû Rafî'in eşi)
- 11- Enese (Hz. Peygamber'in azatlı kölesi)

⁷ eş-Şuara (26), 214.

⁸ İbn İshak, Muhammed, *Sîre*, s. 126, 127, Konya 1981.

⁹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, ter: Salih Tuğ, I, 97-98, İstanbul 1980.

¹⁰ Hz. Peygamber'in yakın akrabasından Müslüman olanların başında Hz. Hatice, Ebû Talib'in iki oğlu Cafer ve Ali, Hz. Peygamber'in kendi kızları ve yine onun bazı halalarını sayabiliriz.

¹¹ et-Taberî, *Tarihü't-Taberî*, Beyrut 1967, II, 318-319.

¹² İbn İshâk, *a.g.e.*, s. 208.

¹³ el-Belâzürî, Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Ensâbu'l-Esrâf*, I, 198, (Mısır 1959)'dan ofset.

¹⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 47-49, VIII, 62; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalanî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I, 46, Kahire 1939.

- 12- Ebû Kebşe (Hz. Peygamber'in azadı kölesi)
- 13- Salih Şukran (Hz. Peygamber'in azatlı kölesi)
- 14- Hamza b. Abdilmuttalib
- 15- Ebû Mersed el-Ğanevî (Hamza'nın antlaşmalısı)
- 16- Mersed b. Ebî Mersed

II- ÜMEYYE B. ABDİŞEMSOĞULLARI

a. Ümeyyeoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler¹⁵

- 1- Osman b. Affan
- 2- Rukayye bint Rasûlillah (Osman'ın eşi)
- 3- Halid b. Said
- 4- Humeyne bint Halef (Halit'in eşi)
- 5- Amr b. Said
- 6- Fatıma bint Saffan (Amr'ın eşi)
- 7- Ebû Huzeyfe b. Utbe
- 8- Sehle bint Suheyl (Ebû Huzeyfe'nin eşi)

Hz. Peygamber'in halası Safiyye bint Abdilmuttalib'in, Câhiliye döneminde el-Hâris b. Harb b. Ümeyye ile evlendiği ve Safiy isimli bir oğlan doğurduğu nakledilmektedir.¹⁶

Safiyye'nin kızkardeşi el-Beyza bint Abdilmuttalib'in de Câhiliye devrinde Kürz b. Rebia ile evlendiği ve bu evlilikten Âmir, Erva, Talha ve Ümmü Talha isimli çocukları olduğu rivayet edilmektedir. Bunlardan Erva, Affan b. Ebi'l-As b. Ümeyye ile evlenir ve Osman b. Affan bu evlilikten olur.¹⁷

Görüldüğü üzere Hâşimoğulları, Ümeyyeoğulları'na iki kız vermiştir. Bu akrabalığın, Ümeyyeoğulları arasında İslam'ın yayılmasına olumlu etki ettiği söylenebilir.

Halit ailesinin, Habeşistan'da Said isminde bir oğulları ve Eme adını verdikleri bir kızları olduğu nakledilmektedir. Yine Ebû Huzeyfe ailesinin, Muhammed isimli oğullarının Habeşistan'da doğduğu gelen rivayetler arasındadır.¹⁸

b. Ümeyyeoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler¹⁹

- 1- Osman b. Affan
- 2- Rukayye bint Rasulillah
- 3- Ebû Huzeyfe b. Utbe
- 4- Sehle bint Süheyl
- 5- Muhammed b. Ebî Huzeyfe
- 6- Salim (Ebû Huzeyfe'nin azatlı kölesi)

III- ESED B. ABDİLÜZZAOĞULLARI

a. Esed b. Abdiluzzaoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler²⁰

- 1- ez-Zübeyr b. el-Avvâm
- 2- Amr b. Ümeyye
- 3- Halid b. Hizam
- 4- Yezid b. Zem'a
- 5- el-Esved b. Nevfel

ez-Zübeyr b. el-Avvâm'ın annesi Hz. Peygamber'in halası Safiyye bint Abdilmuttalib'dir. el-Avvam, Safiyye'nin ikinci kocasıdır.²¹ ez-Zübeyr b. el-Avvam çocuk yaşta iken babası ölür ve

¹⁵ İbn İshâk, *a.g.e.*, 205; İbn Hişâm, *a.g.e.*, I, 346.

¹⁶ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 41.

¹⁷ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 45.

¹⁸ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 234, 286; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 199.

¹⁹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, III, 53-88.

²⁰ İbn Hişâm, *a, g. e.*, I, 324; İbn Sa'd, *a.g.e.*, IV, 119.

²¹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 41.

o annesinin terbiyesi ile büyür.²² İslam geldiği sıralarda yaklaşık on sekiz yaşlarında olan ez-Zübeyr b. el-Avvam ilk Müslümanlar arasında yerini almıştır.

Hz. Peygamber'in ilk eşi Hz. Hatice, Esedoğulları'na mensup bir kadındır. Habeşistan'a hicret eden Halit b. Hizam ve el-Esved b. Nevfel, Hz. Hatice'nin yeğenleridirler. Yezid b. Zem'a ile Amr b. Ümeyye de Hz. Hatice'nin amcaoğullarıdır. Bu akrabalığı şöyle gösterebiliriz:

TABLO KUSAY

b. Esed b. Abduluzza Oğullarından Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler²³

- 1- ez-Zübeyr b. el-Avvâm
- 2- Safiyye bint Abdilmuttalib
- 3- Sa'd b. Havli (Antlaşmalı)

IV- ZÜHRE B. KİLABOĞULLARI

a. Zühre b. Kilaboğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler²⁴

- 1- Abdurrahman b. Avf
- 2- Âmir b. Ebî Vakkas
- 3- Ebû Vakkas Malik b. Uheyb
- 4- el-Muttalib b. Ezher
- 5- Remle bint Ebî Avf (el-Muttalib b. Ezher'in eşi)
- 6- Tuleyb b. Ezher
- 7- Abdullah b. Şihab
- 8- Abdullah b. Mes'ud (Zühreoğulları'nın antlaşmalılarından)
- 9- Utbe b. Mes'ud (Zühreoğulları'nın antlaşmalılarından)
- 10- el-Mikdad b. Amr (Zühreoğulları'nın antlaşmalılarından)

el-Muttalib ailesinin Habeşistan'da Abdullah adında bir oğulları oldu.²⁵ Zuhre oğulları Hz. Peygamber'in annesinin ailesidir. Hz. Peygamber'in anne tarafından dedesi Vehb, Abd Menaf b. Zuhre'nin oğludur. Vehb'in annesi ise Huzâa kabilesinden Kayle bint Ebî Kayle'dir. Ebû Kayle'nin asıl adı Vecz olup kendisine Ebû Kebşe denmiştir. Huzâa'nın efendisi olan Ebû Kebşe, Arapların inançlarına muhalefet etmiştir. Hz. Peygamber, İslam'ı getirdiği zaman Araplardan bazılarının "Muhammed, Ebû Kebşe'ye çekti" dediği rivayet edilmektedir. Bu sözle onlar, Hz. Peygamber'in, Arapların inançlarına muhalefet konusunda Ebû Kebşe'ye benzediğini ifade etmişlerdir.²⁶

Mikdad b. Amr'ın, Hz. Peygamber'in amcası ez-Zubeyr'in kızı Dubaa ile evli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu evliliğin ne zaman yapıldığı belirtilmemiştir. Mikdad'ın oğlu Abdullah, Cemel savaşında Hz. Aişe'nin ordusu içinde savaşa katılır ve öldürülür. Hz. Ali onu gördüğü zaman "Sen ne kötü yeğen(bacı oğlu)sin" der.²⁷

Abdullah b. Mes'ud'un annesi Ümmü Amr bint el-Mukavvim b. Abdilmuttalib b. Hâşim'dir.²⁸ Görüldüğü üzere bu kadın Hâşimoğulları'ndandır.

b. Medine'ye Hicret Edenler²⁹

- 1- Abdurrahman b. Avf
- 2- Sa'd b. Ebî Vakkas
- 3- Umeyr b. Ebî Vakkas
- 4- eş-Şifa bint Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre
- 5- Abdullah b. Mes'ud (Zühreoğullarıyla antlaşmalı)
- 6- el-Mikdad b. Amr (Zühreoğullarıyla antlaşmalı)

²² İbn Sa'd, a. g. e. , III, 100-101, 112.

²³ İbn Sa'd, a. g. e. ,III, 103, 115, VIII, 41.

²⁴ İbn İshâk, a.g.e., s. 206; İbn Sa'd, a. g. e. ,IV, 124-125.

²⁵ İbn Sa'd, a. g. e. ,VIII, 268.

²⁶ ez-Zübeyrî, Ebû Abdillâh el-Mus'ab b. Abdillâh b. el-Mus'ab, *Nesebu Kureyş*, s. 261, 262, Kahire 1982.

²⁷ İbn Sa'd, a.g.e., VIII, 46.

²⁸ İbn Sa'd, a.g.e., VIII, 49.

²⁹ İbn Sa'd, a.g.e., III, 125, 139, 149, 150, 151, 161, 165, 168, 169, VIII, 46, 247-248.

- 7- Dubaa bint ez-Zubeyr (el-Mikdad'ın eşi)
- 8- Habbab b. el-Eret (Zühreoğullarıyla antlaşmalı)
- 9- Umeyr b. Abd Amr (Zühreoğullarıyla antlaşmalı)
- 10- Mes'ud b. er-Rebi' (Zühreoğullarıyla antlaşmalı)
- 11- Atike bint Avf (eş-Şifa'nın kızı)

V- MAHZUMOĞULLARI

a. Mahzumoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler³⁰

- 1- Ebû Seleme b. Abdilesed
- 2- Ümmü Seleme bint Ebî Ümeyye (Ebû Seleme'nin eşi)
- 3- Şemmas b. Osman
- 4- Hebbar b. Süfyan
- 5- Abdullah b. Süfyan
- 6- Hâşim b. Ebî Huzeyfe
- 7- Seleme b. Hişam
- 8- Ayyaş b. Ebî Rebîa
- 9- İbnetu Seleme (Esmâ bint Selame)(Ayyaş'ın Eşi)
- 10- Ammar b. Yasir (Mahzumoğulları'nın Antlaşmalısı)
- 11- Muattib b. Avf (Mahzumoğulları'nın Antlaşmalısı)

Ebû Seleme ailesinin Habeşistan'da Zeyneb isimli kızları olmuştur. Yine Ayyaş ailesinin de orada Abdullah adını verdikleri oğulları doğmuştur.³¹

Ebû Seleme'nin annesi, Hz. Peygamber'in halası Berre bint Abdilmuttalib'dir. Hebbar b. Süfyan ile kardeşi Ubeydullah'ın babaanneleri yine Berre bint Abdilmuttalib'dir. Bu akrabalıklar şöyle gösterilebilir:

TABLO 2

b. Mahzumoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler³²

- 1- Ebû Seleme b. Abdilesed
- 2- Ümmü Seleme (Ebû Seleme'nin eşi)
- 3- Zeyneb bint Ebî Seleme
- 4- Erkam b. Ebi'l-Erkam
- 5- Şemmas b. Osman
- 6- Ümmü Habib bint Said (Şemmas'ın eşi)
- 7- Ammar b. Yasir (Mahzumoğulları'nın Antlaşmalısı)
- 8- Muattib b. Avf (Mahzumoğulları'nın Antlaşmalısı)

VI- ĞANM B. DUDAN (Bunlar Abd Şemsoğulları'nın antlaşmalarıdır)

a. Ğanm b. Dudanoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler³³

- 1- Abdullah b. Cahş
- 2- Ubeydullah b. Cahş
- 3- Remle (Ümmü Habibe) bint Ebî Süfyan (Ubeydullah'ın eşi)
- 4- Şuca b. Vehb
- 5- Kays b. Abdillâh
- 6- Bereke bint Yesar (Kays'ın eşi)
- 7- Muaykib b. Ebî Fatıma ed-Devsî (Said b. el-As'ın antlaşmalısı)
- 8- Ebû Musa el-Eş'arî

Abdullah, Ubeydullah ve Ebû Ahmed, Hz. Peygamber'in halası Umeyme bint Abdilmuttalib'in, Cahş'tan olan oğullarıdır. Kaynakların bildirdiğine göre, her üçü de

³⁰ İbn Hişam, *a.g.e.*, I,349-353; İbn Sa'd, *a.g.e.*, III,245, VIII,301; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I,207.

³¹ el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 207, 208.

³² İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 239-265.

³³ el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 199-200.

Hız. Peygamber'in Dâru'l-Erkam'da tebliğ hizmetini yürütmeye başlamasından önce Müslüman olmuşlardır. Ubeydullah ailesinin kızı Habibe Habeşistan'da doğdu.³⁴ Kays b. Abdillah'ın, Ubeydullah'ın sütannesinin kocası olduğu rivayet edilmektedir.³⁵

b. Medine'ye Hicret Edenler³⁶

- 1- Abdullah b. Cahş
- 2- Ebû Ahmed b. Cahş
- 3- Ukkâşe b. Mihsan
- 4- Ebû Sinan b. Mihsan
- 5- Sinan b. Ebî Sinan
- 6- Şuca b. Vehb
- 7- Ukbe b. Vehb
- 8- Erbed b. Humeyra
- 9- Ma'bed b. Nubate
- 10- Said b. Rukayş
- 11- Yezid b. Rukayş
- 12- Muhriz b. Nadle
- 13- Kays b. Cabir
- 14- Amr b. Mihsan
- 15- Malik b. Amr
- 16- Safvan b. Amr
- 17- Sakf (Sikaf) b. Amr
- 18- Rebîa b. Eksem
- 19- Zübeyr b. Ubeyd
- 20- Zeyneb bint Cahş
- 21- Ümmü Habib bint Cahş
- 22- Hamne bint Cahş
- 23- Ümmü Kays bint Mihsan (Ukkâşe'nin kızkardeşi)
- 24- Amine bint Rukayş
- 25- Cuzame bint Cendel
- 26- Ümmü Habib bint Nebate
- 27- Umeyme bint Abdilmuttalib

VII- ABD B. KUSAYOĞULLARI

a. Abd b. Kaysoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler

1- Tuleyb b. Umeyr

Tuleyb'in, Dâru'l-Erkam'da Müslüman olduğu kaydedilmektedir. Hz. Peygamber'in halası Erva bint Abdilmuttalib'in oğlu olan Tuleyb, Müslüman olduktan sonra annesine de Müslüman olmasını çünkü dayısı Hz. Hamza'nın İslam'ı kabul ettiğini söyler. Erva: "Bakayım kız kardeşlerim ne yapıyorlar, daha sonra onların yolunu izleyeyim" der ve Müslüman olur. Annesi, Tuleyb'i Hz. Peygamber'i korumaya teşvik etmiştir.³⁷

b. Medine'ye Hicret Edenler³⁸

- 1- Tuleyb. b. Umeyr
- 2- Erva bint Abdilmuttalib

VIII- ABDUDDAR B. KUSAYOĞULLARI

a. Abduddar b. Kusayoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler³⁹

³⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 89, IV, 104; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 199-200.

³⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, IV, 104.

³⁶ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 89-90, VIII, 101, 241-244.

³⁷ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 123, VIII, 42-43; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 202-203.

³⁸ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 123, VIII, 42.

³⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 286; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 202-203.

- 1- Mus'ab b. Umeyr
- 2- Firas b. en-Nadr b. el-Hâris
- 3- Cehm b. Kays
- 4- Harmele bint Abd b. el-Esved (Cehm'in eşi)
- 5- Amr (veya Ömer) b. Cehm
- 6- Huzeyme b. Cehm
- 7- Suveybit b. Said
- 8- Ebu'r-Rum b. Umeyr (Mus'ab'ın kardeşi)
- 9- en-Nudayr b. el-Hâris (ihtilafı)
- b. Abduddar b. Kusayoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁴⁰
- 1- Mus'ab b. Umeyr
- 2- Suveybit b. Sa'd

Hz. Peygamber'in halasının kızı olan Hamne bint Cahş'ın, Mus'ab'la evli olduğu kaydedilmektedir.⁴¹ Ancak bu evliliğin tarihi ile ilgili bir rivayete rastlanmamıştır.

IX- TEYM B. MURRAOĞULLARI

- a. Teym b. Murraoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler⁴²
- 1- Amr b. Osman
- 2- el-Hâris b. Halid
- 3- Rayta bint el-Hâris (el-Hâris'in eşi)
el-Hâris'in Habeşistan'da Musa, Aişe, Zeyneb ve Fatıma isimli çocukları doğmuştur.⁴³ el-Hâris, Hz. Ebû Bekir'in dayısının oğludur.

TABLO 3

Amr b. Osman'ın babaannesi, Hz. Peygamber'in annesinin kabilesi olan Zühreoğulları'ndandır.⁴⁴

TABLO 4

- b. Teym b. Murraoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁴⁵
- 1- Ebubekir b. Ebî Kuhafe
- 2- Talha b. Ubeydillah
- 3- Suheyb b. Sinan (Teymlilerin azatlı kölesi)
- 4- Amir b. Fuhayra (Ebubekir'in azatlı kölesi)
- 5- Bilal b. Rebah (Ebubekir'in azatlı kölesi)
- 6- Abdullah b. Ebîbekr
- 7- Ümmü Ruman (Ebubekir'in eşi)
- 8- Aişe bint Ebîbekr
- 9- Esmâ bint Ebîbekr

X- CUMAHOĞULLARI

- a. Cumahoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler⁴⁶
- 1- Osman b. Maz'un
- 2- Abdullah b. Maz'un
- 3- Kudame b. Maz'un
- 4- es-Saib b. Osman b. Maz'un
- 5- Ma'mer b. el-Hâris
- 6- Hatib b. el-Hâris

⁴⁰ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 116-122.

⁴¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 241.

⁴² el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 205-206.

⁴³ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 255; ez-Zübeyrî, *a.g.e.*, s. 294; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 206; İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 276.

⁴⁴ ez-Zübeyrî, *a.g.e.*, s. 275.

⁴⁵ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 172, 216, 229, 230, 233, VIII, 62, 249, 276; ez-Zübeyrî, *a.g.e.*, s. 275.

⁴⁶ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 246, 272; ez-Zübeyrî, *a.g.e.*, s. 394; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 212-213.

- 7- Hattab b. el-Hâris
- 8- el-Hâris b. Hatib
- 9- Süfyan b. Ma'mer
- 10- Cunade b. Sufyan
- 11- Cabir b. Sufyan
- 12- Nubeyh b. Osman
- 13- Fukeyhe bint Yesar (Hattab b.el-Hâris'in eşi)
- 14- Fatıma (Ümmü Cemil) bint el-Mucellil (Hatib b. el-Hâris'in eşi)
- 15- Şurahbil b. Hasene (Cumah oğullarının andaşmalısı)

Hatib b. el-Hâris'in Habeşistan'da Muhammed ismini koyduğu bir oğlu olmuştur.⁴⁷

Kaynakların bildirdiğine göre, Osman b. Maz'un, Ubeyde b. el-Hâris, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme b. Abdilesed ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrah beraberce Hz. Peygamber'e gelirler. Hz. Peygamber onlara İslam'ı anlatır. Onlar da aynı anda Müslüman olurlar.⁴⁸

- b. Cumahoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁴⁹

- 1- Osman b. Maz'un
- 2- Abdullah b. Maz'un
- 3- Kudame b. Maz'un
- 4- es-Saib b. Osman b. Maz'un
- 5- Ma'mer b. el-Hâris b. Ma'mer
- 6- Zeyneb bint Osman b.Maz'un

XI- SEHM B.AMROĞULLARI

- a. Sehm b. Amroğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler⁵⁰

- 1- Huneys b. Huzafe (Hz.Ömer'in kızı Hafsa'nın ilk kocası)
- 2- Abdullah b. Huzafe
- 3- Kays b. Huzafe
- 4- Hişam b. el-As (Amr b. el-As'ın kardeşi)
- 5- Ebû Kays b. el-Hâris
- 6- Ma'bed b. el-Hâris
- 7- Said b. el-Hâris
- 8- Abdullah b. el-Hâris
- 9- el-Haccac b. el-Hâris
- 10- el-Hâris b. el-Hâris
- 11- Umeyr b. Riab
- 12- Temim b. el-Hâris
- 13- Beşir (veya Bişr) b. el-Hâris
- 14- Humeyye b. Cuz' (Sehm oğullarının antlaşmalısı)

- b. Sehm b. Amroğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁵¹

- 1- Huneys b. Huzafe (Hz.Ömer'in kızı Hafsa'nın ilk kocası)
- 2- Hafsa bint Ömer

XII- EL-MUTTALİB B. ABDUMENAFİĞULLARI

- a. El-Muttalib b. Abdumenafoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁵²

- 1- Ubeyde b. el-Hâris
- 2- et-Tufeyl b. el-Hâris
- 3- el-Husayn b. el-Hâris

⁴⁷ el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 213.

⁴⁸ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 393.

⁴⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 269.

⁵⁰ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 186, 287.

⁵¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 392, VIII, 81.

⁵² İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 50-51, VIII, 51, 115; İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 106.

- 4- Mistah b. Usase
- 5- Ümmü Mistah
- 6- Zeyneb bint Huzeyme
- 7- İbrahim b. Ubeyde
- 8- Hatice bint el-Husayn
- 9- Hind bint el-Husayn

Hz. Peygamber'in dedesi Abdumuttalib'in annesi Medinelidir. O, Annesinin yanında Medine'de büyüdü. Amcası el-Muttalib b. Abdumenaş, kardeşi Hâşim'in yetim kalan oğlu Abdumuttalib'i annesinden alıp Mekke'ye getirir. Abdumuttalib, onun himaye ve terbiyesi altında büyür. Buna göre el-Muttalib oğulları ile Hâşim oğulları iyi ilişkiler içinde olmuşlardır diyebiliriz.

XIII- AMİR B. LUEYOĞULLARI

- a. Amir b. Lüeyoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler⁵³
 - 1- Ebû Sebra b. Ebî Rühm
 - 2- Ümmü Kulsum bint Süheyl (Ebû Sebre'nin eşi)
 - 3- Hatib b. Amr
 - 4- es-Sekran b. Amr
 - 5- Sevde bint Zem'a (es-Sekran'ın eşi)
 - 6- Suleyt b. Amr
 - 7- Fatıma bint Alkame (Suleyt'in eşi)
 - 8- Malik b. Zem'a
 - 9- Umeyre bint es-Sa'di (Malik'in eşi)
 - 10- Abdullah b. Süheyl
 - 11- Abdullah b. Mahrame
 - 12- Sa'd b. Havle

Hz. Peygamber'in halası Berre bint Abdumuttalib'in bu ailede gelin olduğu kaydedilmektedir. Berre, Ebû Sebre b. Ebî Rühm'un annesidir.

- b. Amir b. Lüey Oğullarından Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁵⁴
 - 1- Ebû Sebre b. Ebî Rühm
 - 2- Suleyt b. Amr
 - 3- Hatib b. Amr
 - 4- Abdullah b. Süheyl b. Amr
 - 5- Abdullah b. Mahrame
 - 6- Umeyr b. Avf (Süheyl b. Amr'ın azatlı kölesi)
 - 7- Vehb b. Sa'd b. Ebî Serh
 - 8- Sa'd b. Havle (Antlaşmalı)

XIV- 'ADİ B. KA'B OĞULLARI

- a. 'Adi b. Ka'b Oğullarından Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler⁵⁵
 - 1- Ma'mer b. Abdillâh
 - 2- Urve b. Ebî Usase
 - 3- 'Adi b. Nadle
 - 4- en-Nu'man b. 'Adi b. Nadle
 - 5- 'Amir b. Rebia ('Adi b. Ka'boğulları'nın antlaşmalısı)
 - 6- Leyla bint Ebî Hasme (Amir'in eşi)
 - 7- Amr b. Züheyr
- b. 'Adi b. Ka'boğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁵⁶

⁵³ el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 218-222.

⁵⁴ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 403-408, IV, 203.

⁵⁵ el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 216-218; İbn Hişam, *a.g.e.*, I, 351-352.

⁵⁶ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 391, VIII, 268; ez-Zübeyrî, *a.g.e.*, s.368; el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 216-218; Sumame b. Adi ile Sakf b. Amr da muhacirler arasında sayılmaktadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, Mısır 1970, I, 293, 296.

- 1- Ömer b. el-Hattab
- 2- Zeyd b. el-Hattab
- 3- Amr b. Suraka
- 4- Abdullah b. Suraka
- 5- Süleyman b. Ebî Hasme
- 6- Said b. Zeyd
- 7- eş-Şifa bint Abdillâh
- 8- Atike bint Zeyd
- 9- Fatıma bint el-Hattab (Said b. Zeyd'in eşi)
- 10- Amir b. Rebia ('Adi b. Ka'b oğullarının antlaşması)
- 11- Leyla bint Ebî Hasme (Amir'in eşi) ('Adi b. Ka'b oğulları'nın antlaşması)
- 12- Akil b. Ebî Bukeyr
- 13- Amir b. Ebî Bukeyr
- 14- İyas b. Ebî Bukeyr
- 15- Halid b. Ebî Bukeyr
- 16- Vakıt b. Abdillâh
- 17- Havli b. Ebî Havli
- 18- Malik b. Ebî Havli
- 19- Hilal b. Ebî Havli
- 20- Abdullâh b. Ebî Havli
- 21- Mihca' b. Salih

XV- FİHR B. MALİKOĞULLARI

- a. Fihir b. Malikoğulları'ndan Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler⁵⁷
 - 1- Ebû Ubeyde b. el-Cerrah
 - 2- Suheyl b. el-Beyza
 - 3- Amr b. Ebî Serh
 - 4- Vehb b. Ebî Serh
 - 5- Ma'mer b. Ebî Serh
 - 6- İyaz b. Zuhayr
 - 7- Amr b. el-Hâris b. Zuhayr
 - 8- Osman b. Abd Ğanem b. Zuhayr
 - 9- Said b. Abd Kays
 - 10- el-Hâris b. Abd Kays

Yukarıda da kaydettiğimiz üzere, Osman b. Maz'un, Ubeyde b. el-Hâris, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme b. Abdilesed ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrah beraberce Hz. Peygamber'e gelirler. Hz. Peygamber, onlara İslam'ı anlatır. Onlarda aynı anda hep birlikte Müslüman olurlar.⁵⁸

- b. Fihir b. Malikoğulları'ndan Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler⁵⁹
 - 1- Ebû Ubeyde b. el-Cerrah
 - 2- Suheyl b. el-Beyza
 - 3- Amr b. Ebî Serh
 - 4- Safvan b. el-Beyza
 - 5- Ma'mer b. Ebî Serh
 - 6- İyaz b. Zuhayr
 - 7- Amr b. Ebî Amr

XVI- NEVFEL B. ABDUMENAF'İN ANTLAŞMALILARI⁶⁰

⁵⁷ el-Belâzürî, *a.g.e.*, I, 226.

⁵⁸ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 393, 409.

⁵⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 417, 418.

⁶⁰ İbn Sa'd, *a.g.e.*, III, 98-100.

- a. Nevfel b. Abdumenaḥ'ın Antlaşmalılarında Müslüman Olup Habeşistan'a Hicret Edenler
 - 1- Utbe b. Gazvan (antlaşmalı)
- b. Nevfel b. Abdumenaḥ'ın Antlaşmalılarında Müslüman Olup Medine'ye Hicret Edenler
 - 1- Utbe b. Gazvan (antlaşmalı)
 - 2- Habbab (Ebu Yahya) (Utbe'nin azatlı kölesi)

MEKKE'DE KALIP HİCRET EDEMEYEN MÜSLÜMANLAR

- 1- Zeyneb bint Rasûlillah
- 2- Ümame bint Ebi'l-As
- 3- Atike bint Abdilmuttalib
- 4- Nuaym b. Abdillâh el-Adevî
- 5- Ümmü Külsûm bint Ukbe

Bilindiği üzere Hz. Peygamber Kureyş kabilesinin Hâşimoğulları koluna mensuptur. Bu kabilenin Hz. Peygamber'le akrabalığı olan ailelerinden önemli sayılabilecek sayıda insan Müslüman olmuştur. Aynı ailelerden İslam'ı kabul etmeyenler de bulunduğuna göre akrabalığı, İslam'ı kabul etmenin tek sebebi olarak görmek yanlış olur. Eğer elimizde o döneme ait Mekke nüfusu ile ilgili sağlam ve kapsamlı veriler bulunsaydı, bu konuda daha doyurucu yorumlar yapma imkânını bulabilirdik. Ancak elimizdeki kaynaklar, nüfusla ilgili detaylı bilgiler içermemektedir.

Hz. Peygamber'le akraba olanlardan İslam'ı kabul etmeyenler arasında Müslümanlara her zaman destek verenler olmuştur. Bunun en güzel örneği Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'tir. O, ölünceye kadar Hz. Peygamber'e destek olmuştur. Hatta İslam düşmanı Ebu Leheb de Ebu Talib'in ölümünden sonra kabile başkanlığı sırasında bir ara yeğeni olan Hz. Peygamber'e destek olmuştur.⁶¹ Yine Hz. Peygamber'in amcalarından biri olan ve daha sonraki yıllarda Müslüman olan Hz. Abbas da Akabe görüşmelerinde Hz. Peygamber'i yalnız bırakmamış ve ona destek olmuştur.⁶² Kaynaklar, Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza'nın Müslüman oluşunu açıklarken İslam düşmanı Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'e saldırmasına kızdığından bahsetmektedir. Ebu Cehil'e iyi bir dayak atan Hz. Hamza, bundan sonra Müslüman olduğunu da açıklar.⁶³

Mekke'de Müslümanlara karşı uygulanan boykot, Ebu Leheb hariç inanan inanmayan ayırımı yapmadan Hâşim ve el-Muttaliboğulları'nın tamamına uygulanmıştır. Bu boykotun kaldırılmasında Hz. Hatice'nin Müslüman olmayan akrabalarının önemli rolü olduğu gelen rivayetler arasındadır. Hakîm b. Hizam, halası Hz. Hatice'ye yiyecek bir şeyler gönderirken yakalanmış ve yine aynı kabilede olan Ebu'l-Bahteri'nin desteği ile bu beladan kurtulmuştur.⁶⁴ Çünkü Ebu'l-Bahteri de boykota uğrayanlara yiyecek götürmekte idi.⁶⁵ Tarih kaynaklarının boykotun kaldırılması konusunda etkili olanlar arasında ismini zikrettiği kişilerden biri de Zem'a b. el-Esved'dir. Bu üç ismi kabile şeceresinde şöyle gösterebiliriz:

TABLO 5

Hz. Hatice'nin, Hz. Peygamber'e destek verdiği konusunda kaynaklar ittifak etmektedir. Vahyin başladığı ilk sıkıntılı günlerde Hz. Hatice'nin yakın akrabası olan Varaka b. Nevfel'in yaptığı açıklamalar, Hz. Peygamber için en büyük destek olmuştur. Çünkü onun peygamber olacağını ilk defa söyleyen o olmuştur.⁶⁶

Mekke'de İslam'ı kabul ettiği halde Hz. Peygamber'le akraba olmayan kimseler de bulunmaktadır. İnsanların İslam'la tanışmaları, çeşitli yollarla olabilmektedir. Bunlardan biri de Müslüman olan kimselerin kendi arkadaşlarına bunu açıklamalarıdır. Elbette İslam'ın yayılmasında bu insanların çalışmaları etkili olmuştur.

⁶¹ Hamidullah, *a.g.e.*, I, 124.

⁶² Hamidullah, *a.g.e.*, I, 168.

⁶³ İbn Hişam, *a.g.e.*, I, 291, 292.

⁶⁴ İbn Hişam, *a.g.e.*, I, 350-351, 353-354.

⁶⁵ İbn İshak, *a.g.e.*, s. 146.

⁶⁶ İbn Hişam, *a.g.e.*, I, 238.

O halde İslam'ın Mekke'de yayılmasında başka etkenlerin yanında akrabalığın da önemli bir tesiri olduğu anlaşılmaktadır.